

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ З МЕТОЮ ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ІНШИХ ОСІБ

Єсімов Сергій Сергійович,

кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ
Львів, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9327-0071>

У статті розглянуто органи державної влади як суб'єкти звернення до суду з метою захисту прав і законних інтересів інших осіб. Реалізація права на судовий захист шляхом участі органів публічної влади щодо захисту інтересів інших осіб у цивільному і адміністративному процесі, вимагає наукового дослідження через те, що реалізація зазначеного права впливає з обов'язків, покладених на зазначені суб'єкти в контексті їх публічно-правового статусу, що пов'язано з реалізацією процесуальних прав. Об'єктом статті виступають правовідносини, у контексті діяльності органів державної влади щодо права на захист прав, свобод фізичних і юридичних осіб. Предмет – це норми права, що встановлюють компетенцію органів влади в реалізації захисту у суді прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Методологічна основа статті охоплює загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: діалектичний, системного аналізу, функціональний, логічний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, тлумачення права, правового моделювання. Зазначено, що органи державної влади можуть виступати суб'єктами звернення до суду з метою захисту прав і законних інтересів інших осіб. Це правова можливість виступати на користь фізичних та юридичних осіб, що здійснюється державними органами для захисту порушених прав і законних інтересів зазначених осіб у випадках, передбачених Цивільним і Цивільним процесуальним кодексами України та Кодексом адміністративного судочинства України. Захист прав фізичних та юридичних осіб передбачає застосування правових норм різних галузей права, що зумовлює його міжгалузевий характер, направлений на реалізацію повноважень і компетенцій органів державної влади, відновлення порушених прав. Втілення правових норм для реалізації захисту прав і законних інтересів у діяльність органів державної влади у контексті статті 53 «Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб» Кодексу адміністративного судочинства України, доцільно доповнення повноважень і компетенцій державних органів у нормативно-правових актах, які визначають завдання та функції державних органів.

Ключові слова: адміністративне судочинство, держава, публічна влада, органи, цивільне судочинство, статус, компетенція.

Рекомендоване посилання:

Єсімов С. С. Органи державної влади як суб'єкти звернення до суду з метою захисту прав і законних інтересів інших осіб. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 4 (6). С. 46–51. DOI: <https://doi.org/10.32844/ibpala-2025-4.07>

STATE AUTHORITIES AS ENTITIES APPEALING TO THE COURT TO PROTECT THE RIGHTS AND LEGITIMATE INTERESTS OF OTHER PERSONS

Yesimov Serhii Serhiiovych,

Candidate of Legal Sciences, Professor,

Professor of the Department of Administrative and Legal Disciplines

Lviv State University of Internal Affairs

Lviv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9327-0071>

This article examines public authorities as parties that may bring legal actions to protect the rights and legitimate interests of others. The exercise of the right to judicial protection through the participation of public authorities in defending the interests of others in civil and administrative proceedings requires scholarly research because the exercise of this right stems from the duties imposed on these entities in the context of their public-law status, which is linked to the exercise of procedural rights. The object of the article is legal relations in the context of the activities of state authorities regarding the right to protect the rights and freedoms of natural and legal persons. The subject is the legal norms establishing the competence of state authorities in the judicial protection of the rights and legitimate interests of natural and legal persons. The methodological basis of the article encompasses general scientific and specialized methods of inquiry: dialectical, systemic analysis, functional, logical, comparative-legal, formal-legal, interpretation of law, and legal modeling. It is noted that state authorities may act as parties to court proceedings for the purpose of protecting the rights and legitimate interests of other persons. This is a legal capacity to act on behalf of natural and legal persons, exercised by state authorities to protect the violated rights and legitimate interests of such persons in cases provided for by the Civil Code and the Code of Civil Procedure of Ukraine, as well as the Code of Administrative Procedure of Ukraine. The protection of the rights of individuals and legal entities involves the application of legal norms from various branches of law, which determines its interdisciplinary nature, aimed at exercising the powers and competences of state authorities and restoring violated rights. To implement legal norms for the protection of rights and legitimate interests in the activities of state authorities within the context of Article 53 "Participation in court proceedings by bodies and persons granted by law the right to bring actions in court on behalf of other persons" of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, it is advisable to supplement the powers and competences of state bodies in regulatory legal acts that define the tasks and functions of state bodies.

Key words: administrative proceedings, state, public authority, bodies, civil proceedings, status, competence.

Актуальність теми

Розглядаючи право на судовий захист через призму гарантій здійснення, забезпечення та захисту своїх прав і свобод, законних інтересів фізичних і юридичних осіб за допомогою судочинства, необхідно підкреслити, що дане право набуло універсального та невід'ємного характеру для людини, оскільки відображено у законодавстві та міжнародних правових актах. Закріплення в Конституції України права на судовий захист послужило основою для формування та розвитку галузевого законодавства, покликаного конкретизувати зазначені положення та порядок їх реалізації, оскільки виходячи з приписів Конституції України, зацікавлена особа на свій розсуд обирає форми та способи захисту прав, у тому числі за допомогою звернення до суду. Процесуальні процедури реалізації гарантій, започатковані Конституцією України, знаходять відображення в нормативних актах, які імперативно встановлюють порядок звернення

за судовим захистом. Тому право на судовий захист нерозривно пов'язане із процесуальною формою реалізації та встановленими законом правилами судочинства.

Стан дослідження

Питання правової регламентації діяльності органів державної влади як суб'єктів звернення до суду з метою захисту прав і законних інтересів інших осіб досліджували вчені: В. Авер'янов, В. Бевзенко, Я. Берназюк, Л. Біла-Тіунова, П. Вовк, Ю. Георгієвський, Д. Гнап, О. Закаленко, К. Кобилянський, В. Котенко, Р. Куйбіда, А. Осадчий, О. Пасенюк, Ю. Педько, В. Перепелюк, П. Рабінович, О. Рябченко, О. Ульяновська, О. Харитонова, Ю. Шимшученко та інші. В умовах європейської інтеграції питання захисту прав і свобод фізичних і юридичних осіб у контексті відповідності європейським стандартам набувають актуальності і вимагають проведення теоретико-правових досліджень з урахування правового

режиму воєнного стану та перспектив післявоєнного відновлення країни.

Мета статті

Метою статті є дослідження правових засад діяльності органів державної влади як суб'єктів звернення до суду з метою захисту прав і законних інтересів інших осіб.

Виклад основного матеріалу

Право на судовий захист сприймається в контексті звернення фізичними і юридичними особами, їх представниками в судові інстанції з метою захисту порушених прав. У науковій літературі та правозастосовній практиці дуже рідко знаходиться відображення такий порядок реалізації зазначеного права, як звернення органів влади до судових інстанцій.

Конституційний Суд України зазначає, що судовий захист прав і свобод людини і громадянина необхідно розглядати як вид державного захисту прав і свобод людини і громадянина. І саме держава бере на себе такий обов'язок відповідно до частини другої статті 55 Конституції України. Право на судовий захист передбачає і конкретні гарантії ефективного поновлення в правах шляхом здійснення правосуддя. Відсутність такої можливості обмежує це право. А за змістом частини другої статті 64 Конституції України право на судовий захист не може бути обмежено навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану (Конституційний Суд України, 2022).

Питання участі органів влади щодо захисту прав, свобод і законних інтересів інших осіб є предметом окремого розгляду через те, що реалізація зазначеного права впливає з обов'язків, покладених на зазначені суб'єкти права у контексті їх публічно-правового статусу та компетенції, які тісно пов'язані з реалізацією ними процесуальних прав.

Порядок участі органів влади у цивільному та адміністративному судочинстві, можливість звернення зазначених суб'єктів права до суду на захист прав, свобод і законних інтересів інших осіб і їх участь у вирішенні спорів закріплені у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК) та Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС) (ЦПК України, 2004; КАС України, 2005).

Органи державної влади відповідно до ст. 56 «Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб» ЦПК вправі звернутися до суду лише у випадках, передбачених законом, і лише із заявою на захист прав, свобод і законних інтересів інших осіб на їх прохання або на захист прав, свобод і законних інтересів невизначеного кола осіб. З аналізу положень ЦПК випливає, що коло органів влади, які мають право виступити в судовому порядку на захист прав, свобод і законних інтересів інших осіб на їх прохання або на захист прав, свобод і законних інтересів невизначеного кола осіб обмежений законом.

Дещо інша нормативна ситуація визначена в ст. 53 «Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб» КАС. Відповідно до КАС державні органи, органи місцевого самоврядування, інші органи можуть звернутися до суду на захист публічних інтересів, на захист прав і законних інтересів інших осіб. У разі звернення на захист публічних інтересів державні органи реалізують компетенцію і владні повноваження, не будучи безпосередніми вигодонабувачами за рішенням суду, оскільки поданий позов спрямований на захист публічних інтересів.

При аналізі положень ст. 56 ЦПК та ст. 53 КАС є необхідність усунення у викладі тексту зазначених норм неоднозначність термінів щодо визначення суб'єктів права, уповноважених на ініціювання судового спору на захист інших осіб. Річ у тім, що з аналізу норм ч. 1 ст. 56 ЦПК та ч. 1 ст. 53 КАС випливає, що правом на звернення до суду за захистом прав і законних інтересів інших осіб у цивільному процесі наділені органи державної влади, а в адміністративному процесі – державні органи. Проблема термінологічних особливостей текстів процесуальних актів щодо понять «орган державної влади», «державний орган» можуть відображати певні сутнісні складності у визначенні суб'єктного складу правовідносин у цивільному та адміністративному процесах.

Диспозиція ч. 1 ст. 5 Конституції України вказує, що носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні є народ (Конституція України, 1996). Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади і органи місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють повноваження в установлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

Під час вивчення правових підстав звернення органів влади до суду на захист прав, свобод і законних інтересів інших осіб простежується непослідовність законодавця у використанні термінів «орган державної влади» та «державний орган».

У правовій доктрині неодноразово висловлювалася думка про такий критерій відмежування органів державної влади від державних органів, як державно-владні повноваження (Джафарова, 2025). Прибічники цієї концепції поділяють державні органи на два види: власне органи державної влади та державні органи без владних повноважень, до яких відносять органи, створені для забезпечення виконання повноважень органами державної влади, для здійснення повноважень органів державної влади від їхнього імені на певній території.

Однак, розуміючи під державно-владними повноваженнями можливість регулювання

супільних відносин, видання загальнообов'язкових нормативно-правових актів, слід зазначити, що чинне законодавство наділяє правомочністю у сфері прийняття нормативно-правових актів не лише органи державної влади, а й державні органи. Вказана позиція не пояснює правового становища деяких державних органів, які наділені владними повноваженнями, але не належать до прямої вказівки закону щодо органів державної влади.

Іншим критерієм розмежування пропонується визначити віднесення державного органу до певної гілки влади: законодавчої, виконавчої, судової. Органи, що належать до однієї з гілок влади, є органами державної влади; органи, які не належать до жодної з гілок влади, – державними органами. Проголошений у Конституції України поділ влади на три гілки влади не охоплює весь спектр державно-владних повноважень, які здійснюються не лише органами, що належать до однієї з цих гілок. Такий критерій розмежування має формально-юридичний характер.

Ряд авторів під державним органом розуміє організаційно-виділену, самостійну державну інституцію, що діє від імені народу за уповноваженням держави, що володіє відповідними владними повноваженнями та компетенцією, включаючи структуру, та застосовує адекватні форми та методи діяльності у процесі здійснення (Гайченко, 2019; Марущак & Пророченко, 2019).

Проблематиці теорії органів держави присвячено праці П. Рабіновича, який виділяє три типи державних інститутів, зокрема організаційно-функціональних, головним різновидом яких є державні органи (Рабінович, 2021). Ці інститути охоплюють органи держави та усі складові державної організації, законодавчої регламентації державних інститутів їх природи, мету, порядку створення та функціонування, положення про встановлення з допомогою закону низки основних елементів статусу державних органів.

Досить оригінальне трактування сутності органу державної влади запропонував О. Петришин, який представив загальну характеристику органів державної влади як ланок механізму соціального управління, зводячи свої висновки до того, що орган може розглядатися як один із різновидів соціального інституту, тобто установи, покликаною виконувати конкретні публічні функції, регулювати поведінку, діяльність людей задля задоволення індивідуальних, групових чи суспільних (Петришин, 2015).

З погляду на визначення терміну «державний орган» є думка про співвідношення поняття «державний орган» як родового по відношенню до поняття «орган державної влади», що є доказом складності даних правових категорій і різних підходів до розкриття природи та змісту (Законодавство України, 2025).

Невизначеність понять «державні органи» та «органи державної влади», які використовуються у ст. 56 ЦПК та ст. 53 КАС та відображають

певні сутнісні складності у визначенні суб'єктного складу правовідносин, що виникають у цивільному та адміністративному судочинстві, може бути усунена шляхом заміни зазначених понять новим терміном – «публічна влада», виклав ст. 66 Конституції України у редакції: «Публічна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову». Відповідно доцільно внести зміни у ст. 56 ЦПК та ст. 53 КАС щодо однакового терміну.

Водночас, доцільно зберегти відсилання у диспозиції ст. 56 ЦПК та ст. 53 КАС на вказівку обмеження права звертатися до суду у випадках і на підставах, передбачених законом. Названа пропозиція дозволить істотно розширити кількість суб'єктів влади, уповноважених на реалізацію права на судовий захист на користь інших осіб. Юридична конструкція згаданих норм наповниться новим терміном і виключить можливий розсуд судовими органами через невизначеність термінологічного порядку, що обмежує механізм реалізації.

Норми, що регламентують участь органів влади у цивільному та адміністративному судочинстві у порядку ст. 56 ЦПК та ст. 53 КАС, мають відсильний характер, що зумовлює встановлення правових підстав для звернення до суду у випадках, встановлених законом.

Для того, щоб встановити межі участі зазначених суб'єктів права як ініціаторів спору на захист прав, свобод і законних інтересів інших осіб у цивільному та адміністративному процесах, слід усвідомити правовий статус органів державної влади та державних органів через призму ознак, що характеризують їх.

В основі правових характеристик публічної влади, головним чином, лежать інститути конституційного ладу, які закріплюють основоположні засади державної влади та місцевого самоврядування як самостійної форми реалізації влади народу в Україні.

Державна влада України відповідно до ст. 6 Конституції України здійснюється на основі поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Організація публічної влади, встановлення системи адміністративних органів законодавчої, виконавчої та судової влади, порядку їх організації, діяльності та формування адміністративних органів державної влади здійснюється на підставі норм Конституції та законів України.

Система державної влади в особі органів різного рівня, які мають публічно-владні повноваження, визначена в Конституції України та набула свого послідовного розвитку на галузевому рівні – у законодавстві України.

Доктринальні підходи до визначення ознак правового статусу органів державної влади і державних органів дуже різноманітні.

Орган державної влади має три ознаки: кожен орган державної влади створюється відповідно до встановлених законів або інших правових актів порядком, що унеможливує довільне нагромадження органів державної влади.

З погляду на закон України «Про центральні органи виконавчої влади» органи державної влади у своїй діяльності керуються Конституцією України, іншими законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства України; діяльність органів державної влади здійснюється у формах і методами, встановленими правовими актами, діють у встановленому державною порядку; є складовою системи органів державної влади України (Про центральні органи виконавчої влади, 2011).

На думку А. Г. Равлюк, саме через компетенцію органу державної влади розкривається його сутнісна властивість, виражена кількісними показниками можливостей такого органу, які відображені відповідними правами та обов'язками, що і показує в результаті мету його створення. Проте важливим, на нашу думку, є те, що сама сутність змісту органу державної влади в жодному разі не може бути порушена, оскільки тоді змінюється його властивість. Тобто такий орган може бути створений тільки на підставі закону та для виконання завдань держави, яка за його допомогою і виконує свої функції у суспільстві (Равлюк, 2019).

Вибір Європейського вектору розвитку для України означає рух у напрямку європейської цивілізаційної моделі, що передбачає складний демократичний перехід до політично організованого, відповідального суспільства нової якості, в якому поступово підвищується рівень ділової активності та політичної участі громадян, забезпечення їхніх прав і свобод, формується нова структура соціального простору. Організаційна система державної влади та управління містить в собі набори композицій конкуруючих феноменів та механізмів: влади та управління, концентрації та деконцентрації, централізації та децентралізації, жорсткості бюрократичної структури та потреба в інноваціях, авторитаризм та демократизм; політичні популістські обіцянки та реалії управління державним бюджетом та державним майном (Лебедева & Граціотова, 2021).

Державна влада має забезпечувати необхідний рівень захисту прав і свобод громадян (Ніцевич, 2024). використовуючи можливості цивільного та адміністративного судочинства в порядку ст. 56 ЦПК та ст. 53 КАС можливо у випадках, передбачених законом, у зв'язку з цим виникає правова невизначеність щодо реалізації зазначеними суб'єктами права на судовий захист.

Зазначене зумовлено тим, що в жодному спеціальному законі або положенні про органи державної влади та державні органи не закріплено право звернення за судовим захистом на користь інших осіб. Якщо виходити з постулату про процесуальне закріплення зазначеного права як форми реалізації конституційної гарантії щодо звернення до суду за захистом

прав, свобод і законних інтересів. підстави для ініціювання спору у тих випадках, коли діяльність органів регламентована підзаконними актами, до яких належать положення про органи.

Внаслідок правової неоднозначності визначення підстав звернення суб'єктів права до судів щодо ЦПК та КАС, виникає законодавчий дефект між нормами цивільного та адміністративного процесуального права та нормами галузевого законодавства, що регламентують діяльність зазначених органів.

Відсутність нормативного закріплення в компетенції суб'єктів владних повноважень положень визначених статтями 53 та 54 КАС України може бути усунена шляхом закріплення у спеціальних законах і положеннях, що регулюють діяльність цих суб'єктів, права на звернення до судів.

Дана пропозиція дозволить підвищити якість реалізації органами, що входять до системи публічної влади, повноважень щодо захисту прав, свобод і законних інтересів інших осіб та усуне можливий розсуд судом наявності чи відсутності підстав для такого роду звернень, що позитивним чином позначиться на розвитку механізму реалізації цими суб'єктами права на звернення до судів. Суд через правосуддя забезпечує безпосередню дію прав і свобод людини на території України, у тому числі права на судовий захист.

Висновки

Дорожня карта з питань верховенства права (за класифікацією 1 «Основи процесу вступу до ЄС», підпункт 2, пункт а, розділ 1.3, глави 1 «Правосуддя») передбачає розвиток доступу до правосуддя в адміністративних спорах за участю центральних органів влади. Судовий захист доцільно розглядати як комплексне явище, що відбиває складний характер відповідного правового інституту.

На відміну від судового захисту приватних інтересів, публічним інструментом соціального спрямування захисту інтересів невизначеного кола осіб виступає інститут захисту прав інших осіб, що є складовою правового інституту судового захисту. Право на судовий захист – це принципове, невід'ємне право кожної фізичної і юридичної особи, гарантоване Конституцією України, яке полягає у юридичній можливості суб'єкта владних повноважень – органу державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи), органу місцевого самоврядування, їх посадових чи службових осіб, при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства звернутися до суду для відновлення порушених, невизначених чи оспорюваних прав, свобод або інтересів. Воно є ключовим механізмом захисту у системі прав людини, що реалізується процесуальним шляхом.

Диспозиції ст. 56 «Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано

право звертатися до суду в інтересах інших осіб» ЦПК України та ст. 53 «Участь у судовому процесі органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб» КАС України мають відсильний характер щодо законодавства, що передбачає закріплення за спеціальними суб'єктами повноважень звернення до суду за захистом інтересів інших осіб. Водночас є правова невизначеність у питанні реалізації зазначеними суб'єктами конституційного права на судовий захист, оскільки в жодному спеціальному законі чи положенні про органи державної влади та державні органи дані положення не закріплено.

Список використаних джерел

- Верховна Рада України (2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/6447:59506>
- Гайченко, А. В. (2019). Поняття, сутність та особливості теоретичних категорій «державний орган» та «апарат держави». *Наукові записки*. 6(2), 50–55. URL: https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/6_spec_II_2019/50-55.pdf
- Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» № 475-р (2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-p#Text>
- Джафарова, М. В. (2025). Реалізація права на звернення до адміністративного суду за захистом порушених прав, свобод та інтересів у сфері публічно-правових відносин. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 87(2), 347–352.
- Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» № 3166-IV (2011). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3166-17>
- Кодекс адміністративного судочинства України № 2747-IV (2005). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
- Конституція України № 254/к-96 (1996). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
- Лебедева, В. В. & Граціотова, Г. О. (2021). Поняття, ознаки, види органів держави та форми державного правління. *Економіка: реалії часу*, 5(57), 71–80.
- Марущак, Н. В. & Пророченко, В. В. (2019). Поділ влади як принцип організації та діяльності державних органів. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2019, 2, 31–33. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/8.pdf
- Ніцевич, О. В. (2024). Підходи науковців до визначення понять органи державної влади та інститути громадянського суспільства в умовах євроінтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*, 8, 63–66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/11>
- Петришин, О. В., Погребняк, С. П., Смородинський, В. С. та ін. (2015). Теорія держави і права. Право.
- Право на судовий захист. Конституційний Суд України (2025). URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/439-pravo-na-sudovyy-zahyst>
- Рабінович, П. М. (2015). Основи теорії та філософії права. Видавництво ЛОБФ «Медицина і право».
- Равлюк, А. Г. (2019). Зміст поняття органу державної влади. *Актуальні проблеми держави і права*, 84, 54–62. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i84.150>
- Цивільний процесуальний кодекс України №2747-IV(2004). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>